

Alkoholinkäyttö Suomessa

Julkaistu 4.7.2006. Päivitetty 21.3.2013

Alkoholin käyttö on lisääntynyt Suomessa suuresti viimeksi kuluneen puolen vuosisadan aikana. Vuonna 2008 alkoholijuomien tilastoitu kulutus nousi 100 prosentin alkoholiksi muunnettuna 8,5 litraan asukasta kohti. Määrä on viisinkertainen 1950-luvun loppuvuosiin verrattuna.

Vuonna 2008 tilastoimattoman alkoholinkulutuksen määräksi arvioitiin 1,9 litraa, joten alkoholin kokonaiskulutus oli vuonna 2008 noin 10,4 litraa asukasta kohti. Tilastoimattoman kulutuksen osuus alkoholin koko kulutuksesta väheni 1950-luvun lopulta 1970-luvun alkuun vajaasta kolmanneksesta noin 10 prosenttiin. Vuonna 2008 tilastoimattoman kulutuksen osuuden arvioitiin olleen vajaa viidennes alkoholinkokonaiskulutuksesta.

Suomalaisten suosimat alkoholijuomat ovat vaihdelleet suuresti viimeisen puolen vuosisadan aikana. Vuonna 1959 yli 70 prosenttia kaikesta tilastoidusta alkoholista kulutettiin väkevinä alkoholijuomina. Keskioluen tulo elintarvikeliikkeisiin vuonna 1969 lisäsi oluen kulutusta voimakkaasti ja kavensi väkevien alkoholijuomien suhteellista osuutta. Seuraavien vuosien aikana keskioluen status kuitenkin aleni etenkin ravintolajuomana.

Viinien kulutus on ollut lähes jatkuvassa kasvussa 1960-luvun alusta lähtien ja varsin nopeassa kasvussa 1980-luvun puolenvälin jälkeen. Mietojen viinien osuus kaikesta kulutetusta alkoholista oli 5 prosenttia vuonna 1985 ja 16 prosenttia vuonna 2008. Keskioluen uusi tuleminen ajoittui 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun. Vuonna 2008 Suomessa juotiin lähes puolet kaikesta kulutetusta alkoholista oluena ja runsas neljännes väkevinä alkoholijuomina.

Vuoden 2004 tapahtumat, matkustajatuontikiintiöiden poistaminen, alkoholiverojen alentaminen ja Viron liittyminen EU:n jäseneksi myötävaikuttivat alkoholin kulutuksen 10 prosentin kasvuun. Tilastoimaton alkoholinkulutus kohosi noin neljänneksen matkustajatuonnin lisääntyessä lähes 70 prosentilla. Erityisesti väkevien alkoholijuomien kotimainen myynti ja maahantuonti lisääntyivät. Jakelupuolella Alkon osuus tilastoidusta alkoholimyynnistä lisääntyi 44 prosenttiin, ja ravintoloiden väheni 17 prosenttiin. Vuonna 2008 Alkon samoin kuin päivittäistavarakaupan osuus tilastoidusta alkoholinkulutuksesta oli 43 prosenttia ja ravintoloiden osuus 15 prosenttia.

Kulutuksen keskittyminen

Suomalaisten alkoholinkulutus jakautuu erittäin epätasaisesti. Pieni osa ei juo ollenkaan, suuri osa juo vähän, suurin osa kohtuudella ja pieni osa erittäin paljon. Viimeksi kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana alkoholinkulutuksen jakautuminen on tasaantunut vain vähän. Miesten eniten juova kymmenys kuluttaa noin 45 prosenttia kaikesta miesten kuluttamasta alkoholista. Naisten kohdalla vastaava osuus on noin 50 prosenttia. Väestön kymmenesosa juo siis noin puolet kaikesta kulutetusta alkoholista.

Alkoholinkulutus oli Suomessa 1960-luvun lopulle saakka lähes täysin miesten varassa. Noin 40 prosenttia 15–69 -vuotiaista naisista ilmoitti vuonna 1968 olevansa raittiita. Vähitellen yhä suurempi osa naisista on ryhtynyt alkoholijuomien käyttäjiksi. Nykyään noin 90 prosenttia naisista on käyttänyt alkoholijuomia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Osuus on lähes sama kuin miehillä. Myös naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta on kasvanut: vuonna 1968 se oli runsaat 10 prosenttia, kun nykyään naiset juovat noin neljänneksen kaikesta alkoholista.

Nuorten juomatapojen kehityksessä on erotettavissa useita vaiheita. Ne muuttuivat suuresti 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa alkoholin käytön levitessä nuorisokulttuuriin. Asenteet juomista kohtaan kiristyivät 1970-luvun lopulla, mutta 1980-luvun puolenvälin jälkeen nuorten alkoholinkulutuksessa käynnistyi noin 15 vuoden pituinen uusi kasvuaalto. Tämä ajanjaksona alkoholin kulutus yleistyi kaikilla mittareilla mitattuna erityisesti tyttöjen keskuudessa. 2000-luvulla taas nuorten raittius on lisääntynyt voimakkaasti, ja 14- ja 16-vuotiailla sekä juomistiheys että humalakulutus ovat kääntyneet laskuun. 18-vuotiailla alkoholin käytön vähenemisestä on vasta orastavia viitteitä.

Tyttöjen ja poikien juominen ei eroa kovin paljon 14–16-vuotiaina. Sen sijaan nuoret naiset juovat selvästi harvemmin ja myös humaltuvat harvemmin kuin nuoret miehet.

Juomatavat

Alkoholin kokonaiskulutuksen taso voi muuttua nopeastikin esimerkiksi veroratkaisujen yhteydessä, mutta juomatapojen

pääpiirteet muuttuvat hitaasti. Suomalaisten juomiskulttuurin ominaispiirteisiin kuuluu muun muassa se, että alkoholin käytön yhdistäminen lounastamiseen tai arkipäiväiseen illastamiseen on edelleen harvinaista. Myös alkoholijuomien lähes päivittäinen käyttö on edelleen harvinaista Suomessa, vaikkakin juominen useammin kuin kerran viikossa on paljon yleisempää kuin sukupolvi sitten. Juomistiheyden kasvu on ollut suurinta varttuneiden, 50–70-vuotiaiden, miesten ja naisten parissa. Alkoholi kuului suomalaisessa kulttuurissa pitkään vain erityistilaisuuksiin ja sittemminkin alkoholia on käytetty pikemmin tuomaan juhlaa arkeen kuin arkipäiväisenä kulutustuotteena. Yksi osoitus tästä on, että suuri osa alkoholinkulutuksesta keskittyy viikonloppuihin. Alkoholin seurustelua palveleva luonne lienee tärkein alkoholinkäytön syy Suomessa, ja humalalla on vakiintunut asema suomalaisessa sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Nämä suomalaisen alkoholikulttuurin ominaispiirteet ovat säilyneet yli vuosikymmenten. Ne eivät ole kuitenkaan tyypillisiä vain Suomelle, vaan monista erityisesti pohjoisemman sekä itäisen Euroopan maista löytyy samantyyppisiä juomiskulttuurin piirteitä. Suomalaisessa juomiskulttuurissa on kuitenkin tapahtunut myös muutoksia. Niistä suurimpia lienee alkoholin käytön yleistyminen 1960-luvusta lähtien naisten sekä poikien ja tyttöjen keskuudessa. Samalla runsas juominen tai humalajuominen on levinnyt näidenkin ryhmien pariin. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota myös eläkeikäisten lisääntyvään alkoholinkäyttöön. Toinen merkittävä muutos on, että varsinkin 1980-luvun lopusta lähtien alkoholinkäyttö on yleistynyt julkisilla paikoilla ja erilaisissa urheilu- ja kulttuuritilaisuuksissa sekä kesäfestivaaleilla ja terasseilla. Viinien nauttiminen aterialla on hienoisessa nousussa, mutta edelleen melko harvinaista. Kosteat lounaat ovat jopa harvinaistuneet.

Humalan tavoittelu on suomalaisessa juomakulttuurissa yhä yleistä ja hyväksyttävää. Vuonna 1968 noin 14 prosenttia miehistä oli nauttinut alkoholia oikein toden teolla ainakin kerran kuukaudessa. Vuonna 1984 vastaava osuus oli noussut 26 prosenttiin ja on tämän jälkeen pysynyt suurin piirtein ennallaan. Naisten humalajuominen on paljon harvinaisempaa kuin miesten, mutta suhteellisesti kasvuvauhti on ollut vielä kovempi. Vuonna 1968 vain 1 prosentti naisista ilmoitti olleensa humalassa ainakin kerran kuukaudessa. Tämä osuus kasvoi 8 prosenttiin vuoteen 1992 mennessä, ja on sen jälkeen pysynyt kutakuinkin samalla tasolla.

Väestötason tutkimukset osoittavat, että tietyltä kulutustasolta alkaen alkoholinkäyttöön liittyvien terveydellisten ja sosiaalisten haittojen todennäköisyys kasvaa voimakkaasti. Viikon aikana juodun alkoholimäärän *korkean riskin tasoksi* on tutkimusten perusteella Suomessa valittu terveelle, keskikokoiselle, työikäiselle naiselle 12–16 ja miehelle 23–24 annosta. Kertakäytön ylärajana on naisille 5 ja miehille 7 annosta. *Kohtalaisen riskin taso* on miehillä 14 annosta ja naisilla 7 annosta viikossa. Kertakäytön rajojen ylittymisen viikottain ja viikkorajojen ylittymisen jatkuvasti katsotaan edellyttävän hoitoa, elleivät omat ponnistelut riitä kulutuksen vähentämiseen. Karkean arvion mukaan noin viidennes alkoholia käyttävistä miehistä ja kymmenisen prosenttia naisista juo viikon aikana riskirajan verran tai sitä enemmän.

Juomatapojen muuttuminen on vahvasti sidoksissa yleisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutosprosesseihin. Suomessa viime vuosikymmeninä kasvaneen alkoholinkulutuksen taustalla on alkoholijuomien fyysisen saatavuuden ja taloudellisten ostomahdollisuuksien paraneminen sekä yleinen taloudellinen vaurastuminen. Alkoholinkulutuksen kasvu ei kuitenkaan selity näin yksinkertaisesti. Taloudellisesta kasvusta huolimatta alkoholin kulutuksen pitkän aikavälin trendi on nimittäin ollut viime vuosikymmeninä laskusuuntainen hyvin monessa maassa. Erityisen suuresti alkoholin kulutus on vähentynyt Etelä-Euroopan viinintuottajamaissa.

Neljässä vuosikymmenessä Suomi on kivunnut alhaisen alkoholinkulutuksen maasta Euroopan keskikaartiin. Maailman terveysjärjestön (WHO) tilastojen mukaan Suomessa kulutetaan nykyään alkoholia hieman enemmän kuin WHO:n Euroopan alueella keskimäärin; kulutamme alkoholia yhtä paljon kuin Saksassa, vähemmän kuin Irlannissa, Tsekin tasavallassa ja Portugalissa, mutta enemmän kuin Belgiassa, Espanjassa ja Italiassa. Myös Australiassa, Kanadassa, Uudessa-Seelannissa ja Yhdysvalloissa samoin kuin Islannissa, Ruotsissa ja Norjassa juodaan alkoholia vähemmän kuin Suomessa.

Ennen vuotta 1969 alkoholinkulutus oli Suomessa keskittynyt kaupunkeihin. Kaupungistuminen selittääkin osaltaan alkoholinkulutuksen kasvua. Alkoholijuomien kasvava suosio heijastelee tuotteen ja sen käytön suurta symbolista arvoa. Alkoholijuomien ja alkoholinkäytön merkitykset ovat kuitenkin muuttuneet ajasta, jolloin juomistilanteita oli paljon vähemmän ja juominen oli valtaosin miesten varassa. Moraalinen päätös on vähentynyt, kun juomistilanteet ovat monipuolistuneet. Paheksuvat asenteet juomista kohtaan ovat korvautuneet yhä hyväksyvämmillä asenteilla. Ravintolakaan ei enää ole samalla tavalla miehisen vapauden valtakuntaa kuin kaksi tai kolme vuosikymmentä sitten.

Vaikka alkoholinkäytön leviäminen mitä moninaisimpiin sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin onkin muuttanut suhdettamme alkoholijuomiin, ovat kulttuuriset tavat kuitenkin kerroksellisia, eivätkä ne ole muuttuneet tasatahtia. Suomalaisten juomatapojen vanha ydin, humalahakuinen kulutus, elää edelleen sitkeänä ja sen periaatteet omaksutaan jo nuorena ensimmäisten kokeilujen myötä. Vahva humaltuminen on pysynyt suomalaisten juomatapojen keskeisenä piirteenä. Juomatapojen sitkeydestä kielii myös se, että alkoholin nauttiminen ruokajuomana on edelleen varsin

harvinaista.

Yhteenveto

- Kokonaiskulutus 100-prosenttisena alkoholina oli vuonna 2008 noin 10,45 litraa asukasta kohti.
- Kymmenesosa juo lähes puolet kaikesta kulutetusta alkoholista.
- Naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta on kasvanut.
- Noin viidennes alkoholia käyttävistä miehistä ja kymmenisen prosenttia naisista juo viikon aikana riskirajan verran tai sitä enemmän.
- Alkoholin käyttö painottuu voimakkaasti viikonloppuihin.
- Vahva humaltuminen on pysynyt juomatapojen keskeisenä piirteenä.

Esa Österberg

erikoistutkija, THL

Pia Mäkelä

erikoistutkija, THL

Päivittänyt:

Kaija Seppä

LKT, professori, Tampereen yliopisto

Riskirajat päivitetty 8.12.2015.

link

Lähteet ►

Lähde verkko-osoite: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/alkoholi/alkoholinkaytto-suomessa>